

Quinto Orazio Flacco

Epodon liber

a cura di Emilio Piccolo

CLL

Classici Latini Loffredo

CLL

Classici Latini Loffredo

emiliopiccolo@mclink.it

Napoli, 2009

La manipolazione e/o la riproduzione (totale o parziale) e/o la diffusione telematica di quest'opera sono consentite a singoli o comunque a soggettini non costituiti come imprese di carattere editoriale, cinematografico o radio-televisivo.

Quinto Orazio Flacco

Epodon liber

a cura di Emilio Piccolo

CLL

Classici Latini Loffredo

I

Ibis Liburnis inter alta navium,
 amice, propugnacula,
paratus omne Caesaris periculum
 subire, Maecenas, tuo:
quid nos, quibus te vita sit superstite
 iucunda, si contra, gravis?
utrumne iussi persequemur otium
 non dulce, ni tecum simul,
an hunc laborem mente laturi, decet
 qua ferre non mollis viros?
feremus et te vel per Alpium iuga
 inhospitalem et Caucasum
vel occidentis usque ad ultimum sinum
 forti sequemur pectore.
roges, tuom labore quid iuven meo,
 inbellis ac firmus parum?
comes minore sum futurus in metu,
 qui maior absentis habet:
ut adsidens inplumibus pullis avis
 serpentium adlapsus timet
magis relictis, non, ut adsit, auxili
 latura plus praesentibus.
libenter hoc et omne militabitur
 bellum in tuae spem gratiae,
non ut iuvenis inligata pluribus
 aratra nitantur meis
pecusve Calabris ante Sidus fervidum
 Lucana mutet pascuis
neque ut superni villa candens Tusculi
 Circaea tangat moenia:
satis superque me benignitas tua

ditavit, haud paravero
quod aut avarus ut Chremes terra premam,
discinctus aut perdam nepos.

II

‘Beatus ille qui procul negotiis,
ut prisca gens mortalium,
paterna rura bubus exercet suis
solutus omni faenore
neque excitatur classico miles truci
neque horret iratum mare
forumque vitat et superba civium
potentiorum limina.
ergo aut adulta vitium propagine
altas maritat populos
aut in reducta valle mugientium
prospectat errantis greges
inutilisque falce ramos amputans
feliciores inserit
aut pressa puris mella condit amphoris
aut tondet infirmas ovis.
vel cum decorum mitibus pomis caput
Autumnus agris extulit,
ut gaudet insitiva decerpens pira
certantem et uvam purpurae,
qua muneretur te, Priape, et te, pater
Silvane, tutor finium.
libet iacere modo sub antiqua ilice,
modo in tenaci gramine:
labuntur altis interim ripis aquae,
queruntur in Silvis aves
frondesque lymphis obstrepunt manantibus,
somnos quod invitet levis.
at cum tonantis annus hibernus Iovis
imbris nivisque comparat,
aut trudit acris hinc et hinc multa cane
apros in obstantis plagas
aut amite levi rara tendit retia
turdus edacibus dolos
pavidumque leporem et advenam laqueo gruem
iucunda captat praemia.

quis non malarum quas amor curas habet
haec inter obliviscitur?
quodsi pudica mulier in partem iuuet
domum atque dulcis liberos,
Sabina qualis aut perusta Solibus
pernicis uxor Apuli,
sacrum vetustis exstruat lignis focum
lassi Sub adventum viri
claudensque textis cratibus laetum pecus
distenta siccet ubera
et horna dulci vina promens dolio
dapes inemptas adparet:
non me Lucrina iuverint conchylia
magisve rhombus aut scari,
siquos Eois intonata fluctibus
hiems ad hoc vertat mare,
non Afra avis descendat in ventrem meum,
non attagen Ionicus
iucundior quam lecta de pinguissimis
oliva ramis arborum
aut herba lapathi prata amantis et gravi
malvae salubres corpori
vel agna festis caesa Terminalibus
vel haedus ereptus lupo.
has inter epulas ut iuvat pastas ovis
videre properantis domum,
videre fessos vomerem inversum boves
collo trahentis languido
positosque vernas, ditis examen domus,
circum renidentis Laris.’
haec ubi locutus faenerator Alfius,
iam iam futurus rusticus,
omnem rededit idibus pecuniam,
quaerit kalendis ponere.

III

Parentis olim siquis inopia manu
senile guttur fregerit,
edit cicutis alium nocentius.
o dura messorum ilia.
quid hoc veneni saevit in praecordiis?

num viperinus his cruor
incoctus herbis me fefellit? an malas
Canidia tractavit dapes?
ut Argonautas praeter omnis candidum
Medea mirata est ducem,
ignota tauris inligaturum iuga
perunxit hoc Iasonem,
hoc delibutis ulta donis paelicem
serpente fugit alite.
nec tantus umquam Siderum insedit vapor
siticulosae Apuliae
nec munus umeris efficacis Herculis
inarsit aestuosius.
at siquid umquam tale concupiveris,
iocose Maecenas, precor,
manum puella savio opponat tuo,
extrema et in sponda cubet.

IV

Lupis et agnis quanta Sortito obtigit,
tecum mihi discordia est,
Hibericis peruste funibus latus
et crura dura compede.
licet superbus ambules pecunia,
fortuna non mutat genus.
videsne, sacram metiente te viam
cum bis trium ulnarum toga,
ut ora vertat huc et huc euntium
liberrima indignatio?
'sectus flagellis hic triumphalibus
praeconis ad fastidium
arat Falerni mille fundi iugera
et Appiam mannis terit
sedilibusque magnus in primis eques
Othone contempto sedet.
quid attinet tot ora navium gravi
rostrata duci pondere
contra latrones atque servilem manum
hoc, hoc tribuno militum?'

V

‘At o deorum quidquid in caelo regit
terras et humanum genus,
quid iste fert tumultus aut quid omnium
voltus in unum me truces?
per liberos te, si vocata partibus
Lucina veris adfuit,
per hoc inane purpurae decus precor,
per inprobaturum haec Iovem,
quid ut noverca me intueris aut uti
petita ferro belua?’
ut haec trementi questus ore constitit
insignibus raptis puer,
inpube corpus, quale posset in pia
mollire Thracum pectora:
Canidia, brevibus illigata viperis
crinis et incomptum caput,
iubet sepulcris caprificos erutas,
iubet cupressos funebris
et uncta turpis ova ranae Sanguine
plumamque nocturnae strigis
herbasque, quas Iolcos atque Hiberia
mittit venenorum ferax,
et ossa ab ore rapta ieiunae canis
flammis aduri Colchicis.
at expedita Sagana, per totam domum
spargens Avernalis aquas,
horret capillis ut marinus asperis
echinus aut Laurens aper.
abacta nulla Veia conscientia
ligonibus duris humum
exhauriebat, ingemens laboribus,
quo posset infossus puer
longo die bis terque mutatae dapis
inemori spectaculo,
cum promineret ore, quantum exstant aqua
suspensa mento corpora;
exsucta uti medulla et aridum iecur
amoris esset poculum,
interminato cum semel fixae cibo
intabuissent pupulae.

non defuisse masculae libidinis
Ariminensem Foliam
et otiosa credidit Neapolis
et omne vicinum oppidum,
quae sidera excantata voce Thessala
lunamque caelo deripit.
hic inresectum saeva dente livido
Canidia rodens pollicem
quid dixit aut quid tacuit? 'o rebus meis
non infideles arbitrae,
Nox et Diana, quae silentium regis,
arcana cum fiunt sacra,
nunc, nunc adeste, nunc in hostilis domos
iram atque numen vertite.
formidulosi cum latent silvis ferae
dulci sopore languidae,
senem, quod omnes rideant, adulterum
latrent Suburanae canes
nardo perunctum, quale non perfectius
meae laborarint manus.
quid accidit? cur dira barbarae minus
venena Medae valent,
quibus Superbam fugit ulta paelicem,
magni Creontis filiam,
cum palla, tabo munus imbutum, novam
incendio nuptam abstulit?
atqui nec herba nec latens in asperis
radix fefellit me locis.
indormit unctis omnium cubilibus
oblivione paelicum?
a, a, solutus ambulat veneficae
scientioris carmine.
non usitatis, Vare, potionibus,
o multa fleturum caput,
ad me recurre nec vocata mens tua
Marsis redibit vocibus.
maius parabo, maius infundam tibi
fastidienti poculum
priusque caelum Sidet inferius mari
tellure porrecta super
quam non amore sic meo flagres uti

bitumen atris ignibus.’
sub haec puer iam non, ut ante, mollibus
lenire verbis inpias,
sed dubius unde rumperet silentium,
misit Thyesteas preces:
‘venena maga non fas nefasque, non valent
convertere humanam vicem.
diris agam vos: dira detestatio
nulla expiatur victima.
quin, ubi perire iussus exspiravero,
nocturnus occurram Furor
petamque voltus umbra curvis unguibus,
quae vis deorum est Manium,
et inquietis adsidens praecordiis
pavore somnos auferam.
vos turba vicitim hinc et hinc saxis petens
contundet obscaenas anus;
post insepulta membra different lupi
et Esquilinae alites
neque hoc parentes, heu mihi superstites,
effugerit spectaculum.’

VI

Quid inmerentis hospites vexas, canis
ignavos adversum lupos?
quin huc inanis, si potes, vertis minas
et me remorsurum petis?
nam qualis aut Molossus aut fulvos Lacon,
amica vis pastoribus,
agam per altas aure sublata nivis
quaecumque praecedet fera;
tu, cum timenda voce complesti nemus,
proiectum odoraris cibum.
cave, cave, namque in malos asperrimus
parata tollo cornua,
qualis Lycambae spretus infido gener
aut acer hostis Bupalos.
an si quis atro dente me petiverit,
inultus ut flebo puer?

VII

Quo, quo scelesti ruitis? aut cur dexteris
 aptantur enses conditi?
parumne campis atque Neptuno super
 fusum est Latini sanguinis,
non ut superbas invidae Karthaginis
 Romanus arces ureret,
intactus aut Britannus ut descenderet
 sacra catenatus via,
sed ut Secundum vota Parthorum sua
 Urbs haec periret dextera?
neque hic lupis mos nec fuit leonibus
 umquam nisi in dispar feris.
furorne caecos an rapit vis acrior
 an culpa? responsum date.
tacent et albus ora pallor inficit
 mentesque percussae Stupent.
sic est: acerba fata Romanos agunt
 scelusque fraternae necis,
ut inmerentis fluxit in terram Remi
 sacer nepotibus cruor.

VIII

Rogare longo putidam te saeculo,
 viris quid enervet meas,
cum sit tibi dens ater et rugis vetus
 frontem senectus exaret
hietque turpis inter aridas natis
 podex velut crudae bovis.
sed incitat me pectus et mammae putres
 equina quales ubera
venterque mollis et femur tumentibus
 exile suris additum.
esto beata, funus atque imagines
 ducant triumphales tuom
nec sit marita, quae rotundioribus
 onusta bacis ambulet.
quid? quod libelli Stoici inter Sericos
 iacere pulvillos amant,
inlitterati num minus nervi rigent
 minusve languet fascinum?
quod ut superbo povoces ab inguine,

ore adlaborandum est tibi.

IX

Quando repositum Caecubum ad festas dapes
victore laetus Caesare
tecum sub alta—sic Iovi gratum—domo,
beate Maecenas, bibam
sonante mixtum tibiis carmen lyra,
hac Dorium, illis barbarum?
ut nuper, actus cum freto Neptunius
dux fugit ustis navibus
minatus Vrbi vincla, quae detraxerat
servis amicus perfidis.
Romanus eheu—posterī negabitis—
emancipatus feminae
fert vallum et arma miles et spadonibus
servire rugosis potest
interque signa turpe militaria
sol adspicit conopium.
ad hunc frementis verterunt bis mille equos
Galli canentes Caesarem
hostiliumque navium portu latent
puppes sinistrorsum citae.
io Triumphe, tu moraris aureos
currus et intactas boves?
io Triumphe, nec Iugurthino parem
bello reportasti ducem
neque Africanum, cui super Karthaginem
virtus Sepulcrum condidit.
terra marique victus hostis Punico
lugubre mutavit sagum.
aut ille centum nobilem Cretam urbibus
ventis iturus non suis
exercitatas aut petit Syrtis noto
aut fertur incerto mari.
capaciores adfer huc, puer, Scyphos
et Chia vina aut Lesbia
vel quod fluentem nauseam coerceat
metire nobis Caecubum.
curam metumque Caesaris rerum iuvat
dulci Lyaeo solvere.

X

Mala soluta navis exit alite
ferens olentem Mevium.
ut horridis utrumque verberes latus,
Auster, memento fluctibus;
niger rudentis Eurus inverso mari
fractosque remos differat;
insurgat Aquilo, quantus altis montibus
frangit trementis ilics;
nec sidus atra nocte amicum adpareat,
qua tristis Orion cadit;
quietiore nec feratur aequare
quam Graia victorum manus,
cum Pallas usto vertit iram ab Ilio
in inpiam Aiakis ratem.
o quantus instat navitis sudor tuis
tibi que pallor luteus
et illa non virilis heulatio
preces et aversum ad Iovem,
Ionius udo cum remugiens sinus
Noto carinam ruperit
opima quodsi praeda curvo litore
porrecta mergos iuverit,
libidinosus immolabitur caper
et agna Tempestatibus.

XI

Petti, nihil me sicut antea iuvat
scribere versiculos amore percussum gravi,
amore, qui me praeter omnis expetit
mollibus in pueris aut in puellis urere.
hic tertius December, ex quo destiti
Inachia furere, silvis honorem decutit.
heu me, per Urbem (nam pudet tanti mali)
fabula quanta fui, convivorum et paenitet,
in quis amantem languor et silentium
arguit et latere petitus imo spiritus.
'contrane lucrum nil valere candidum
pauperis ingenium' querebar adplorans tibi,
simul calentis invecundus deus
fervidiore mero arcana promorat loco.

‘quodsi meis inaestuet praecordiis
libera bilis, ut haec ingrata ventis dividat
fomenta volnus nil malum levantia,
desinet inparibus certare submotus pudor.’
ubi haec severus te palam laudaveram,
iussus abire domum ferebar incerto pede
ad non amicos heu mihi postis et heu
limina dura, quibus lumbos et infregi latus.
nunc gloriantis quamlibet mulierculam
vincere mollitia amor Lycisci me tenet;
unde expedire non amicorum queant
libera consilia nec contumeliae graves,
sed alius ardor aut puellae candidae
aut teretis pueri longam renodantis comam.

XII

Quid tibi vis, mulier nigris dignissima barris?
munera quid mihi quidve tabellas
mittis nec firmo iuveni neque naris obesae?
namque sagacius unus odoror,
polypus an gravis hirsutis cubet hircus in alis
quam canis acer ubi lateat sus.
qui sudor vietis et quam malus undique membris
crescit odor, cum pene Soluto
indomitam properat rabiem sedare, neque illi
iam manet umida creta colorque
stercore fucatus crocodili iamque Subando
tenta cubilia tectaue rumpit.
vel mea cum saevis agitat fastidia verbis:
‘Inachia langues minus ac me;
Inachiam ter nocte potes, mihi Semper ad unum
mollis opus. pereat male quae te
Lesbia quaerenti taurum monstravit inertem.
cum mihi Cous adesset Amyntas,
cuius in indomito constantior inguine nervos
quam nova collibus arbor inhaeret.
muricibus Tyriis iteratae vellera lanæ
cui properabantur? tibi nempe,
ne foret aequalis inter conviva, magis quem
diligere mulier sua quam te.
o ego non felix, quam tu fugis, ut pavet acris
agna lupos capreaeque leones!’

XIII

Horrida tempestas caelum contraxit et imbres
nivesque deducunt Iovem; nunc mare, nunc siluae
Threicio Aquilone sonant. rapiamus, amici,
Occasionem de die dumque virent genua
et decet, obducta solvatur fronte senectus.
tu vina Torquato move consule pressa meo.
cetera mitte loqui: deus haec fortasse benigna
reducet in sedem vice. nunc et Achaemenio
perfundi nardo iuvat et fide Cyllenea
levare diris pectora Sollicitudinibus,
nobilis ut grandī cecinit Centaurus alumno:
‘invicte, mortalis dea nate puer Thetide,
te manet Assaraci tellus, quam frigida parvi
findunt Scamandri flumina lubricus et Simois,
unde tibi reditum certo Subtemine Parcae
rupere, nec mater domum caerula te revehet.
illic omne malum vino cantuque levato,
deformis aegrimoniae dulcibus adloquii.’

XIV

Mollis inertia cur tantam diffuderit imis
oblivionem sensibus,
pocula Lethaeos ut si ducentia somnos
arente fauce traxerim,
candide Maecenas, occidis Saepe rogando:
deus, deus nam me vetat
inceptos, olim promissum carmen, iambos
ad umbilicum adducere.
non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo
Anacreonta Teium,
qui persaepe cava testudine flevit amorem
non elaboratum ad pedem.
ureris ipse miser: quodsi non pulcrior ignis
accendit obsessam Ilion,
gaude sorte tua; me libertina, nec uno
contenta, Phryne macerat.

XV

Nox erat et caelo fulgebat Luna sereno
inter minora sidera,

cum tu, magnorum numen laesura deorum,
in verba iurabas mea,
artius atque hedera procera adstringitur ilex
lentis adhaerens bracchiis;
dum pecori lupus et nautis infestus Orion
turbaret hibernum mare
intonsosque agitaret Apollinis aura capillos,
fore hunc amorem mutuom,
o dolitura mea multum virtute Neaera:
nam siquid in Flacco viri est,
non feret adsiduas potiori te dare noctes
et quaeret iratus parem
nec semel offensi cedet constantia formae,
si certus intrarit dolor.
et tu, quicumque es felicior atque meo nunc
superbus incedis malo,
sis pecore et multa dives tellure licebit
tibi que Pactolus fluat
nec te Pythagorae fallant arcana renati
forma que vincas Nirea,
heu heu, translatos alio maerebis amores,
ast ego vicissim risero.

XVI

Altera iam teritur bellis civilibus aetas,
suis et ipsa Roma viribus ruit.
quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi
minacis aut Etrusca Porsenae manus,
aemula nec virtus Capuae nec Spartacus acer
novisque rebus infidelis Allobrox
nec fera caerulea domuit Germania pube
parentibusque abominatus Hannibal:
in pia perdemus devoti sanguinis aetas
ferisque rursus occupabitur solum:
barbarus heu cineres insistet victor et Urbem
eques sonante verberabit ungula,
quaeque carent ventis et solibus ossa Quirini,
(nefas videre) dissipabit insolens.
forte quid expediat communiter aut melior pars,
malis carere quaeritis laboribus;
nulla sit hac potior sententia: Phocaeorum

velut profugit exsecrata civitas
 agros atque lares patrios habitandaque fana
 apris reliquit et rapacibus lupis,
 ire, pedes quocumque ferent, quocumque per undas
 Notus vocabit aut protervos Africus.
 sic placet? an melius quis habet suadere? Secunda
 ratem occupare quid moramur alite?
 sed iuremus in haec: 'simul imis saxa renarint
 vadis levata, ne redire sit nefas;
 neu conversa domum pigeat dare lintea, quando
 Padus Matina laverit cacumina,
 in mare seu celsus procurrerit Appenninus
 novaque monstra iunxerit libidine
 mirus amor, iuuet ut tigris subsidere cervis,
 adulteretur et columba miluo,
 credula nec rivos timeant armenta leones
 ametque salsa levis hircus aequora.'
 haec et quae poterunt reditus abscindere dulcis
 eamus omnis exsecrata civitas
 aut pars indocili melior grege; mollis et exspes
 inominata perpremat cubilia.
 vos, quibus est virtus, muliebrem tollite luctum,
 Etrusca praeter et volate litora.
 nos manet Oceanus circum vagus: arva beata
 petamus, arva divites et insulas,
 reddit ubi cererem tellus inarata quotannis
 et inputata floret usque vinea,
 germinat et numquam fallentis termes olivae
 suamque pulla ficus ornat arborem,
 mella cava manant ex ilice, montibus altis
 levis crepante lympa desilit pede.
 illic iniussae veniunt ad mulctra capellae
 refertque tenta grex amicus ubera
 nec vespertinus circumgemit ursus ovile
 nec intumescit alta viperis humus;
 pluraque felices mirabimur, ut neque largis
 aquosus Eurus arva radat imbribus,
 pingua nec siccis urantur semina glaebis,
 utrumque rege temperante caelitem.
 non huc Argoo contendit remige pinus
 neque inpudica Colchis intulit pedem,

non huc Sidonii torserunt cornua nautae,
laboriosa nec cohors Vlixei.
nulla nocent pecori contagia, nullius astri
gregem aestuosa torret impotentia.
Iuppiter illa pia secrevit litora genti,
ut inquinavit aere tempus aureum,
aere, dehinc ferro duravit saecula, quorum
piis secunda vate me datur fuga.

XVII

‘Iam iam efficaci do manus scientiae,
supplex et oro regna per Proserpinae,
per et Dianae non movenda numina,
per atque libros carminum valentium
refixa caelo devocare sidera,
Canidia: parce vocibus tandem sacris
citumque retro solve, solve turbinem.
movit nepotem Telephus Nereium,
in quem superbus ordinarat agmina
Mysorum et in quem tela acuta torserat.
unxere matres Iliae additum feris
alitibus atque canibus homicidam Hectorem,
postquam relictis moenibus rex procidit
heu pervicacis ad pedes Achillei.
saetosa duris exuere pellibus
laboriosi remiges Vlixei
volente Circa membra; tunc mens et sonus
relapsus atque notus in voltus honor.
dedi satis superque poenarum tibi,
amata nautis multum et institoribus.
fugit iuventas et verecundus color
reliquit ossa pelle amicta lurida,
tuis capillus albus est odoribus,
nullum a labore me reclinat otium;
urget diem nox et dies noctem neque est
levare tenta spiritu praecordia.
ergo negatum vincor ut credam miser,
Sabella pectus increpare carmina
caputque Marsa dissilire nenia.
quid amplius vis? o mare et terra, ardeo,
quantum neque atro delibutus Hercules

Nessi cruore nec Sicana fervida
virens in Aetna flamma; tu, donec cinis
iniuriosis aridus ventis ferar,
cales venenis officina Colchicis.
quae finis aut quod me manet stipendium?
effare; iussas cum fide poenas luam,
paratus expiare, seu poposceris
centum iuvencos sive mendaci lyra
voles sonare: "tu pudica, tu proba
perambulabis astra sidus aureum."
infamis Helenae Castor offensus vice
fraterque magni Castoris, victi prece,
adempta vati reddidere lumina:
et tu, potes nam, solve me dementia,
o nec paternis obsoleta sordibus
neque in sepulcris pauperum prudens anus
novendialis dissipare pulveres.
tibi hospitale pectus et purae manus
tuosque venter Pactumeius et tuo
cruore rubros obstetrix pannos lavit,
utcumque fortis exsilis puerpera.'
 'quid obseratis auribus fundis preces?
non saxa nudis surdiora navitis
Neptunus alto tundit hibernus salo.
inultus ut tu riseris Cotytia
volgata, sacrum liberi Cupidinis,
et Esquilini pontifex venefici
inpune ut Urbem nomine inpleris meo?
quid proderat ditasse Paelignas anus
velociusve miscuisse toxicum?
sed tardiora fata te votis manent:
ingrata misero vita ducenda est in hoc,
novis ut usque suppetas laboribus.
optat quietem Pelopis infidi pater,
egens benignae Tantalus semper dapis,
optat Prometheus obligatus aliti,
optat supremo collocare Sisyphus
in monte saxum; sed vetant leges Iovis.
voles modo altis desilire turribus,
frustra que vincla gutturi innectes tuo
modo ense pectus Norico recludere

fastidiosa tristis aegrimonia.
vectabor umeris tunc ego inimicis eques
meaque terra cedit insolentiae.
an quae movere cereas imagines,
ut ipse nosti curiosus, et polo
deripere lunam vocibus possim meis,
possim crematos excitare mortuos
desiderique temperare pocula,
plore[m] artis in te nil agentis exitus?’